

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION
CREANGĂ” DIN CHIȘINĂU
ȘCOALA DOCTORALĂ DE PSIHOLOGIE**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U: 37.015.3+159.922.8(043.2)

**POPA RODICA
BULLYING ȘI STIMA DE SINE LA ELEVII DE
VÂRSTĂ ADOLESCENTINĂ**

**Specialitatea: 511.02-Psihologia dezvoltării și psihologia
educațională**

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

CHIȘINĂU, 2023

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale de Psihologie din Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

Componența Comisiei de susținere publică a tezei de doctorat:

Președinte:

RACU Iulia, conferențiar universitar, doctor habilitat în psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Conducător de doctorat:

Șleahțițchi Mihail, profesor universitar, doctor habilitat în psihologie, doctor în pedagogie, Universitatea de Stat din Moldova

Referenți oficiali:

CUCU-CIUHAN Geanina, profesor universitar, doctor în psihologie, Universitatea Națională de Știință și Tehnologie Politehnica București, România

GONȚA Victoria, conferențiar universitar, doctor în psihologie, Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

RUSNAC Svetlana, conferențiar universitar, doctor în psihologie, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

Susținerea va avea loc la data de 16 noiembrie. 2023 ora 11.00 A.M. în ședința Comisiei de doctorat din cadrul Școlii Doctorale de Psihologie din UPSC „Ion Creangă” (str. Ion Creangă, 1, bloc 2, sala Senatului)

Teza de doctor în psihologie și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md)

Rezumatul a fost expedit la 16 octombrie 2023

Președintele Comisiei de susținere:

RACU Iulia, conferențiar universitar, doctor habilitat în psihologie _____

Conducător de doctorat:

Șleahțițchi Mihail, profesor universitar, doctor habilitat în psihologie, _____
doctor în pedagogie

Autor: _____

POPA Rodica

© Popa Rodica, 2023

PRINCIPALELE REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Lucrarea intitulată *Bullying și stima de sine la elevii de vârstă adolescentină*, tratează o problemă de mare interes în rândul cercetătorilor din domeniul științelor sociale, dar și în rândul politicianilor. Ca problemă teoretică, cercetarea bullying-ului se înscrie în direcția umanistă din psihologie, pedagogie și sociologie, deoarece se pornește de la premisa că diminuarea efectelor în plan psihic ale actelor de bullying conduce la ameliorarea condiției umane. „Potrivit unui raport al O.M.S., România se situează pe locul III în clasamentul celor 42 de țări avute în atenție. Raportul subliniază însă că frecvența bullying-ului crește odată cu vârsta. Se susține în raportul citat că 17% dintre copiii de 11 ani au recunoscut că au agresat alți elevi de cel puțin 3 ori în luna anterioară, la 13 și 15 ani procentajul ridicându-se la 23%.” [48]. Se știe că într-un mediu toxic, dominat de agresivitate și comportamente de hărțuire, elevii victime vor avea întotdeauna de suferit și se vor confrunta cu posibile episoade de depresie.

Programele antibullying au la bază Convenția Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului (ONU, 1990), în care se enunță ideea că „protecția împotriva abuzului este un drept esențial pentru copii, în special atunci când se iau în considerare efectele negative ale agresiunii atât asupra victimelor, cât și asupra făptuitorilor”.

În cercetarea pe care o vom prezenta în această lucrare, vom avea în atenție relația dintre bullying și stima de sine a elevilor, cu intenția de a identifica o cale de diminuare a efectelor actelor de tip bullying asupra psihicului adolescenților. Printre cercetătorii care au participat la această dezbatere numim pe: Bălan, R., [2]; Debarbieux, É. [4]; Marsh, V.L. [11];

Menesini, E. [13]; Olweus, D. [16]; [17], [18]; Robu, V. [41], Rogers, C. R., [42], Ropotică [43], Smith, P. K. [47], Schmitt, D.P.; Allik, J. [46], Salmivalli, C. [44], [45].

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare

În prezent, literatura internațională de specialitate cu referire la tema bullyingului este foarte diversă și bogată. În *Bazele de date*

internațională (BDI), la o căutare a termenilor *bullying*, *stima de sine*, *adolescent* s-au identificat în articole publicate în reviste științifice și cărți academice 605 articole științifice indexate Web of Science Core Collection, 524 rezultate pentru Scopus/ Elsevier, 3259 rezultate pentru platforma SpringerLink Journals, 4175 rezultate pentru platforma de cercetare Science Direct/ Elsevier. Relația dintre bullying și nivelul stimei de sine s-a mai cercetat la universități din mai multe centre universitare din lume. Rezultatele obținute până acum, influențate de particularitățile culturale ale grupurilor investigate, nu conduc spre o concluzie unică. Spre exemplu, în țările cu tradiții autoritare s-au obținut anumite rezultate, în timp ce în țările cu tradiții democratice, cu organizare descentralizată a societății, s-au obținut rezultate relativ diferite. Unii dintre cercetători au descoperit doar o corelație negativă între stima de sine și condiția de victimă, în sensul că adolescenții care sunt victime ale bullying-ului au nivel redus al stimei de sine. În același timp, ei sunt introverți, izolați, singuratici, cu dificultăți de integrare în colectiv. Cei cu stimă de sine înaltă nu sunt afectați de actele agresive ale potențialilor hărțuitori, care, se știe, își aleg victimele din rândul copiilor și adolescenților mai puțin rezistenți la astfel de provocări. Cât privește agresorii, opiniile sunt împărțite, unii cercetători au considerat că aceștia au stimă de sine scăzută, alții – dimpotrivă – au descoperit agresori cu stimă de sine medie și ridicată.

Având în vedere multiplele preocupări ale cercetătorilor pe problema fenomenului bullying în școli și efectele asupra implicării adolescenților în acte de bullying, considerăm că tema cercetării noastre este de mare actualitate atât din punct de vedere teoretic cât și practic. Prin proiectarea experimentului privind intervenția psihoeducațională asupra stimei de sine a elevilor victime din bullying, am formulat următoarea **problemă de cercetare**: *Care sunt strategiile alternative eficiente în intervenția psihoeducațională pentru creșterea nivelului stimei de sine ca factor determinant în scăderea victimizării și a efectelor secundare generate de tensiunile în plan psihic ale bullying-ului asupra sănătății mentale a elevilor?*

Scopul cercetării: Proiectarea, interpretarea și validarea experimentală a unei platforme epistemice inedite, cu referire la studiul formelor de manifestare a bullying-ului școlar în relație cu stima de sine și trăsăturile de personalitate, elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihoeducațională pentru

creșterea stimei de sine a adolescenților victime ale bullying-ului școlar.

Obiectivele pentru realizarea scopului cercetării au fost:

1). Studiarea literaturii de specialitate privitoare la tema cercetării; 2). Stabilirea metodelor și tehnicilor de cercetare; 3). Investigarea formelor de manifestare a bullying-ului în relație cu nivelul stimei de sine; 4). Determinarea legăturilor dintre trăsăturile de personalitate și bullying în funcție de variabilele: gen, filiera liceală, mediu de rezidență; 5). Proiectarea, implementarea și validarea unui program de intervenție psihoeducațională având ca obiectiv dezvoltarea stimei de sine a elevilor de vârstă adolescentină, victime din bullying; 6). Elaborarea concluziilor și stabilirea unui set de recomandări privind gestionarea situațiilor de bullying la elevii adolescenți.

Supportul teoretic al cercetării. Manifestarea bullying-ului este semnificativă la această vârstă de tranziție, care este adolescența. Cercetări pe tematica stimei de sine la adolescenții din România și Republica Moldova au fost în centrul preocupărilor mai multor autori: A. Băban (1998), I. Racu, (2014), Iu. Racu (2020, 2021), V. Gonța, (2003, 2006), D. Nastas (2002), L. Nacai (2020). Pe plan internațional s-au remarcat autori precum: S. Coopersmith (1967), S. Moscovici (1994), L. Festinger (1954), S. Nelis & W. M. Bukowski (2019), T. Humphreys (2011), C. H. Cooley (2017). De asemenea, problema agresivității prin bullying și problema stimei de sine au fost în centrul interesului unor autori precum: Bălan & al. (2020) [2], É. Debarbieux (2010) [4]; V. L. Marsh (2018) [11]; E. Menesini & C. Salmivalli (2017) [13]; D. Olweus (1993, 2013) [16]; [18], V. Robu [41], C. R. Rogers (2008) [42], E. E. Smith al. (2010) [47], D. P. Schmitt și J. Allik (2005) [46], C. Salmivalli (2001, 2005) [43], [45].

Metodologia cercetării științifice: evidențierea modelelor teoretice și studiarea literaturii de specialitate; metode empirice: chestionarul APRI-BT (Adolescent Peer Relations Instrument–Bully/Target); chestionarul de măsurare a stimei de sine (Rosenberg); chestionarul de personalitate EPQ (Eysenck Personality Questionnaire); metode statistice de prelucrare a datelor cu ajutorul programului SPSS.20: analiza de frecvență, calcularea coeficientului de fidelitate alfa Cronbach, calcularea coeficientului de corelație r Pearson, teste statistice de verificare și validare: testul t pentru eșantioane independente, testul neparametric Mann Whitney U

pentru două eșantioane independente, testul neparametric Wilcoxon pentru două eșantioane perechi.

Noutatea și originalitatea științifică a rezultatelor obținute constau în: Utilizarea pentru prima dată la nivel național a scalei APRI-BT în cercetarea intensității și dimensiunilor bullying-ului la adolescenți; cercetarea anumitor aspecte ale relației dintre formele bullying-ului (intimidare și victimizare), stima de sine și trăsăturile de personalitate; elaborarea și aplicarea programului de intervenție psihoeducațională în vederea creșterii stimei de sine la elevii adolescenți, victime ale bullying-ului.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice constau în evidențierea corelației între nivelul stimei de sine și formele bullying-ului, influența trăsăturilor de personalitate asupra comportamentelor de bullying, identificarea strategiilor optime de dezvoltare a stimei de sine apte să influențeze scăderea incidenței cazurilor de bullying școlar; evaluarea efectului programului de intervenție psihoeducațională asupra stimei de sine la adolescenți, victime ale bullying-ului școlar.

Semnificația teoretică: Rezultatele acestui studiu completează spectrul cunoștințelor existente în domeniu cu o serie de noi abordări referitoare la formele de manifestare a bullying-ului în raport cu evoluția stimei de sine și apartenența la gen, filieră liceală și mediul rezidențial.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în configurarea portretelor adolescenților implicați în acte de bullying și elaborarea unui program de intervenție psihoeducațională pentru dezvoltarea stimei de sine la adolescenții afectați de bullying; programul de intervenție poate constitui baza unui ghid metodologic pentru profesorii din școli, interesați de rezolvarea acestei probleme.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere

- Bullying-ul prezent în mediul școlar are un rol negativ asupra dezvoltării personalității în adolescență cu impact asupra sănătății mentale și fizice, precum și asupra rezultatelor școlare și a relației cu ceilalți.

- Corelațiile existente între variabilele stima de sine și victimizare din bullying, au condus la elaborarea și implementare unui program de intervenție psihoeducațională cu scopul de a crește stima de sine la adolescenți, victime ale bullying-ului;

- Prin intervenția psihoeducațională putem observa și evalua efectele programului asupra creșterii stimei de sine, asupra modificărilor conduitei adolescenților în relațiile cu colegii, precum și efectele programului asupra nivelului de bullying.

Implementarea rezultatelor științifice: Materialele rezultate din proiectul de cercetare au fost utilizate în activitățile de seminar ale studenților din cadrul DPPD al Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Programul formativ a fost utilizat în formarea și pregătirea psihologilor, profesorilor consilieri școlari din cabinetele școlare de asistență psihopedagogică.

Aprobarea rezultatelor cercetării: Capitolele lucrării noastre de cercetare au fost înaintate spre validare comisiei de îndrumare din cadrul Școlii Doctorale a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”. Materialele rezultate din cercetare se regăsesc în elaborarea și publicarea a 13 articole științifice în reviste de specialitate și sunt reflectate în 10 comunicări științifice naționale și internaționale din Republica Moldova și din România. Prezentăm în continuare lista acestor studii care au fost valorificate și în lucrarea noastră doctorală:

1. Conferința Științifică Anuală „Probleme actuale ale științelor umaniste.” Analele științifice ale doctoranzilor și competitorilor, 2019, *Abordarea sistemică a stării de bullying la adolescenți (studii de caz)*, volumul 18, partea 2, pp. 207-217;
2. Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației” - Cahul, 6 iunie 2019. *Aspecte teoretice ale bullying-ului în mediul școlar*, volumul 6, partea a II-a, pp. 119-123;
3. Conferința Științifică Internațională „Psihologia în mileniul III – Provocări și Soluții”, Bălți, Republica Moldova, 25-26 octombrie 2019, *Stima de sine și bullying-ul la elevii de vârstă adolescentină – demersul psihoterapeutic de familie (studiu de caz)*, volumul 1, 2020, pp. 148-152;
4. Conferința republicană a cadrelor didactice, „Psihopedagogie și management educațional”, Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău, 28-29 februarie 2020, *Starea de bullying la adolescenți: delimitări conceptuale*, volumul 5, pp. 130-133;
5. Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, 05 iunie 2020, Cahul, *Abordarea sistemică a intervenției psihoterapeutice în*

combaterea bullying-ului la adolescenții din mediul școlar (Studiu de caz), vol.7, partea a II-a, pp. 130-135;

6. Conferința Științifică Internațională „Probleme ale științelor socioumanistice și modernizării învățământului”, U.P.S. „Ion Creangă”, Chișinău, 8-9 octombrie 2020, *Dinamica stimei de sine la adolescenți*, vol.1, pp. 317-323;

7. Conferința Științifică Anuală „Probleme actuale ale științelor umanistice”, Analele științifice ale doctoranzilor, Chișinău, UPS „Ion Creangă”, mai 2021, *Un instrument de evaluare a comportamentului de tip bullying omologat pe elevii de vârstă adolescentină din România*, vol.19, partea a II-a, pp. 301-309;

8. Conferința Științifică Internațională „Restructurări psihologice în criză”, A.P.A.R., Brașov, 12-16 mai 2021, ediția XVI, *Psihotism și violența de tip bullying la elevii adolescenți*, în vol. „Restructurări psihologice în criză”, pp. 162-169 ;

9. Conferința Științifică Internațională „Institutul de Științe ale Educației: ascensiune, performanțe, personalități”, Chișinău, Republica Moldova, 10 decembrie 2021, *Stima de sine a adolescenților implicați în relația de bullying*, în volumul cu materialele conferinței, pp. 208-212;

10. Conferința Științifică Internațională „Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective”, U.S.A.R.B., Bălți, Republica Moldova, 22 octombrie 2021, ediția a II-a, *Valoarea diagnostică a metodei aprecierii obiective în identificarea cazurilor de bullying la elevii adolescenți*, volumul cu materialele conferinței, pp. 81-89;

11. „Psihologie - Revistă științifico-practică”, volumul 38, nr. 1-2, 2021, *Rezultatele unui studiu constatativ asupra bullying-ului școlar*, pp. 67-79;

12. Psihologie - Revistă științifico-practică, nr. 2, 2021, *Perspectiva sociometrică în abordarea stimei de sine a elevului victimă a bullying-ului școlar*, pp. 47-57;

13. Revista Akademos, nr. 4 (67) 2022, *Determinantele psihologice ale comportamentului de tip bullying la adolescenți*, pp.110- 115.

Publicații la tema tezei: Rezultatele obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice: 3 articole în reviste științifice naționale și internaționale și 10 articole în volumele conferințelor naționale și internaționale precum și în materialele conferințelor științifice.

Volumul și structura tezei: Teza este constituită din: adnotări în 3 limbi (română, rusă, engleză), lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 208 titluri, 21 anexe, 138 pagini de text de bază, 15 figuri și 30 tabele.

Cuvinte-cheie: bullying, intimidare, victimizare, stimă de sine, agresivitate.

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** se argumentează actualitatea și importanța tezei, descrierea situației în domeniul cercetării, expunerea scopului, obiectivelor, ipotezei cercetării, rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice, noutatea și originalitatea științifică, semnificația teoretică a cercetării, precum și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea și implementarea rezultatelor cercetării.

În **Capitolul I** intitulat „*Repere teoretice privitoare la bullying și stima de sine*”, abordăm conceptele de bază ale cercetării și anume conceptul de bullying și conceptul de stimă de sine. De asemenea, sunt expuse principalele teorii explicative referitoare la particularitățile psiho-sociale ale bullying-ului, trăsăturile de personalitate și comportamentul de bullying, particularitățile bullying-ului la adolescenți, stima de sine - trăsătură de personalitate sau stare?

Bullying-ul este o problemă psiho-socială ce se manifestă ca expresie a impulsurilor agresive proprii ființei umane. Este prezent mai puțin la școlarii mici, apoi din ce în ce mai mult în clasele de gimnaziu, în paralel cu manifestarea crizei specifice pubertății și adolescenței, se dovedește a fi prezent și în primele clase ale ciclului liceal, temperându-se oarecum spre sfârșitul liceului.

Studiile care au avut în vizor această problemă au ajuns la concluzia că violența de tip bullying poate fi gestionată dacă instituțiile școlare se implică și realizează programe de diminuare. Ca dovadă că astfel de programe își ating ținta stau cifrele în scădere privitoare la reducerea intensității bullying-ului în școlile din S.U.A. și probabil și din alte zone unde problema bullying-ului școlar a fost luată în serios și s-au inițiat programe complexe de contracarare.

Multă vreme violența de tip bullying nu a atras atenția profesioniștilor din educație, deși a fost prezent dintotdeauna în mediul școlar. Abia de vreo jumătate de secol educatorii au devenit sensibili la efectele negative ale acestui tip de comportamente și au început să le studieze. Cercetări longitudinale au pus în evidență o serie de tulburări de personalitate dezvoltate la victimele acestor acte de agresivitate

(incidența ridicată a tulburărilor depresive, frecvența ideilor suicidare, dificultățile de adaptare socială), dar și la autorii actelor de hărțuire-intimidare (abuz în consumul de alcool sau droguri, conduite criminale). Iată tot atâtea motive pentru care comportamentele de tip bullying au atras atenția specialiștilor și i-au stimulat să proiecteze programe de diminuare a incidenței lor.

Am pornit în cercetarea noastră de la premisa că între cele două laturi ale comportamentului de tip bullying, hărțuirea-intimidarea și victimizarea (în engleză bullying și victimization) și nivelul stimei de sine poate să existe o legătură cauzală. De aceea am tratat, într-o primă apreciere, stima de sine ca variabilă independentă în funcție de care hărțuirea-intimidarea și victimizarea pot fi privite ca variabile dependente.

Literatura de specialitate consultată nu oferă un consens al punctelor de vedere privitoare la această problemă, în special dacă avem în atenție relația dintre nivelul stimei de sine și incitația spre agresiunea de tip bullying. În schimb, mulți autori (Rosenberg, Olweus, Salmivalli) sunt de părere că o stimă de sine scăzută favorizează postura de victimă a unor incidente de violență școlară.

În **Capitolul II**, denumit „*Cercetarea relației între bullying, stima de sine și trăsăturile de personalitate la adolescenți*”, am avut în atenție metodologia cercetării, ipotezele cercetării, variabilele implicate în experimentul constatativ, descrierea eșantionului, probele psihologice administrate, rezultatele obținute, măsura în care ele confirmă ipotezele, concluziile cu privire la confirmarea ipotezelor bazate pe date statistice.

Scopul cercetării constatative este identificarea tipurilor de relații existente între stima de sine, formele de bullying și trăsăturile de personalitate la adolescenți, în funcție de variabilele gen, profilul liceal și mediul rezidențial.

Obiectivele cercetării constatative sunt: 1. Investigarea legăturii dintre nivelul stimei de sine și formele bullying-ului; 2. Investigarea influenței factorilor predictor (gen biologic, profil liceal și mediu de rezidență) asupra condiției de agresor sau victimă din bullying; 3. Evidențierea trăsăturilor de personalitate pentru adolescenții implicați în agresivitatea de tip bullying și victimele acestora.

Ipoteza generală a cercetării constă în presupunerea că există corelații între nivelul stimei de sine și intimidare/ hărțuirea și victimizare din bullying. Comportamentul de intimidare/ hărțuire și

victimizare din bullying la adolescenți este influențat de nivelul stimei de sine, trăsăturile de personalitate, genul biologic, precum și de factorii externi: profilul liceului și mediul rezidențial. Din ipoteza generală am avansat următoarele **ipotezele de lucru**: Ipoteza 1: Presupunem că există corelații semnificative între stima de sine și intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică. Ipoteza 2: Presupunem că există corelații semnificative între stima de sine și victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică. Ipoteza 3: Presupunem că există diferențe de gen în ceea ce privește intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică. Ipoteza 4: Presupunem că există diferențe de gen în ceea ce privește victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică. Ipoteza 5: Presupunem că există diferențe în funcție de filiera liceală (teoretică, tehnologică) în ceea ce privește intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică. Ipoteza 6: Presupunem că există diferențe în funcție de filiera liceală în ceea ce privește victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică. Ipoteza 7: Presupunem că există diferențe în funcție de mediul de rezidență în ceea ce privește intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică. Ipoteza 8: Presupunem că există diferențe în funcție de mediul de rezidență în ceea ce privește victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică. Ipoteza 9: Presupunem că există corelații semnificative între trăsăturile de personalitate și intimidarea generală, intimidarea verbală, intimidarea socială și intimidarea fizică. Ipoteza 10: Presupunem că există corelații semnificative între trăsăturile de personalitate și victimizarea generală, victimizarea verbală, victimizarea socială și victimizarea fizică.

Variabilele experimentului constatativ:

Variabile independente: stima de sine; trăsături de personalitate; gen biologic, filieră liceu, mediul de rezidență.

Variabile dependente: intimidare/ hărțuire generală și dimensiunile acesteia: intimidare/ hărțuire verbală; intimidare/ hărțuire socială; intimidare/ hărțuire fizică; victimizare generală și dimensiunile acesteia: victimizare verbală; victimizare socială; victimizare fizică.

Instrumentele și tehnicile experimentale au fost: Chestionarul APRI- BT (de măsurare a bullying-ului în colectivitățile școlare), Chestionarul de măsurare a stimei de sine (Rosenberg), Testul de personalitate EPQ.

Rezultatele cercetării constatative: Participanții la cercetarea pe eșantion au fost 286 elevi de liceu, din care 124 fete (43.4 %) și 162 băieți (56,6 %). După criteriul mediul de rezidență, lotul de subiecți este alcătuit din 74 elevi din mediul rural (25,9%) și 212 elevi din mediul urban (74,1%). Diferențiat în funcție de filiera liceului, lotul de subiecți conține 150 elevi de la filiera tehnologică (52,4%) și 136 elevi de la filiera teoretică (47,6%). În funcție de variabila clasă, lotul de subiecți conține 93 elevi din clasa a IX-a (32,5%), 107 elevi din clasa a X-a (37,4%) și 86 elevi din clasa a XI-a (30,1%). După criteriul vârstă, lotul de subiecți conține 96 elevi cu vârsta de 15 ani (33,6%), 95 elevi cu vârsta de 16 ani (33,2%), 87 elevi cu vârsta de 17 ani (30,4%) și 8 elevi cu vârsta de 18 ani (2,8%). Pentru verificarea **ipotezelor 1 și 2** s-a calculat coeficientul de corelație r Pearson [31;75]. Stima de sine corelează negativ cu victimizarea generală, evidențiindu-se o corelație negativă, de mărime medie, semnificativă statistic ($r = -0.480$, $p < 0.01$), [27;210], cea ce înseamnă că elevii care înregistrează niveluri scăzute la stima de sine vor avea niveluri ridicate la victimizarea generală, iar cei care înregistrează niveluri ridicate la stima de sine vor avea niveluri coborâte la victimizare. Corelațiile negative de mărime medie se verifică și în privința formelor victimizării: verbală ($r = -0.471$, $p < 0.01$), socială ($r = -0.461$, $p < 0.01$) și fizică ($r = 0.341$, $p < 0.01$). Pentru verificarea **ipotezelor 3 și 4** am aplicat testul t pentru eșantioane independente având ca variabilă independentă, variabila gen biologic iar ca variabile dependente: variabilele intimidare generală (verbală, socială, fizică) și victimizare generală (verbală, socială, fizică). Datele arată că există diferențe semnificative statistic între băieți și fete în ceea ce privește bullying-ul fizic/intimidarea fizică [$t(284) = 3.469$, $p < 0.01$], în sensul că băieții au scoruri mai ridicate la intimidare fizică decât fetele. Între băieți și fete apar diferențe semnificative statistic și în ceea ce privește victimizarea generală [$t(284) = 2.060$, $p < 0.05$], băieții au scoruri mai ridicate la variabila victimizare generală decât fetele; între băieți și fete nu există diferențe semnificative statistic în ceea ce privește victimizarea verbală [$t(284) = 1.391$, $p > 0.05$] și victimizarea socială [$t(284) =$

0.975, $p > 0.05$]; în schimb, există diferențe semnificative statistic între băieți și fete în ceea ce privește victimizarea fizică [$t(284) = 3.534$, $p < 0.01$].

Pentru verificarea **ipotezelor 5 și 6** s-a aplicat testul t pentru eșantioane independente, având ca variabilă independentă filiera liceului, iar ca variabile dependente, intimidarea generală (verbală, socială, fizică) și victimizarea generală (verbală, socială, fizică). Diferențe semnificative statistic s-au constatat între elevii de la filiera teoretică și cei de la filiera tehnologică în ceea ce privește intimidarea fizică [$t(284) = 4.878$, $p < 0.01$], elevii de la filiera tehnologică având scoruri mai ridicate.

Diferențe semnificative statistic s-au remarcat în ceea ce privește victimizarea generală [$t(284) = 3.673$, $p < 0.01$], elevii de la filiera tehnologică având scoruri mai ridicate la victimizare generală decât elevii de la filiera teoretică. La fel și în ceea ce privește victimizarea verbală [$t(284) = 2.986$, $p < 0.01$], victimizarea socială [$t(284) = 2,545$, $p < 0.05$] și victimizarea fizică [$t(284) = 4.608$, $p < 0.01$].

Pentru verificarea **ipotezei 7** și a **ipotezei 8** s-a luat ca variabilă independentă, mediul de rezidență iar ca variabile dependente intimidarea generală (și verbală, socială, fizică) și victimizare generală (și verbală, socială, fizică). S-a constatat că adolescenții din mediul rural obțin scoruri mai ridicate la intimidare fizică decât cei din mediul urban, dar și scoruri mai ridicate la victimizare generală, victimizarea verbală și cea fizică.

Pentru verificarea **ipotezei 9** și a **ipotezei 10** am calculat coeficienții de corelație r Pearson (vezi Tabelul 1), pe baza cărora apreciem că există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic între extraversiune și intimidarea generală, participanții cu tendințe ridicate spre extraversiune manifestă tendințe ridicate de implicare în acte de agresiune prin bullying. Adolescenții care se implică în bullying sunt în general firi extravertite, caracterizate prin îndrăzneală, preferința pentru senzații, tendințe de dominare. Nu s-a găsit însă o corelație semnificativă între extraversiune și victimizare. Între psihotism și intimidarea generală există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic ($r = 0.210$, $p < 0.01$), corelația evidențiindu-se și la intimidarea verbală, socială și fizică. Între psihotism și victimizarea socială din bullying se observă o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic,

participanții cu tendințe ridicate la psihotism obțin scoruri mari la victimizare socială [32;113]. O corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic, se constată între neuroticism și intimidarea verbală, [32;113] dar și între neuroticism și victimizare generală, victimizarea verbală ($r = 0.170$, $p < 0.05$) și victimizarea socială, ($r = 0.150$, $p < 0.05$). [32;114]. De asemenea, s-a observat că și între devianța comportamentală și intimidarea generală, intimidarea socială, cea verbală și cea fizică ($r = 0.153$, $p < 0.01$) există o corelație pozitivă, de mărime slabă, semnificativă statistic.

Între devianța comportamentală și victimizarea generală ($r = 0.191$, $p < 0.05$), victimizarea verbală ($r = 0.197$, $p < 0.01$) și victimizarea socială ($r = 0.206$, $p < 0.01$) există o corelație pozitivă, de mărime slabă. Dar între devianța comportamentală și victimizarea fizică nu s-a evidențiat o corelație semnificativă statistic. [32;114].

Analizând datele privind corelațiile dintre bullying/ intimidare, victimizare și dimensiunile acestora, pe de o parte, și disimulare, pe de altă parte (Tabelul 1) se constată că disimularea corelează negativ cu intimidarea generală ($r = -0.203$, $p < 0.01$), intimidarea verbală ($r = -0.278$, $p < 0.01$), intimidarea fizică. Fără îndoială, existența în eșantion a unui număr semnificativ de participanți cu valori ridicate la indicatorul disimulare reprezintă un important factor de distorsionare.

Tabelul 1. Coeficienții de corelație r Pearson între trăsăturile de personalitate EPQ și intimidare și victimizare

Variabile	Extra- versiune	Psiho- tism	Neuroti- cism	Devianță	Disimulare
Intimidare generală	0.125*	0.210**	0.115	0.179 **	- 0.203**
Intimidare verbală	0.112	0.175**	0.131*	0.166**	- 0.278**
Intimidare socială	0.067	0.189**	0.082	0.146*	- 0.064
Intimidare fizică	0.145*	0.186**	0.080	0.153**	- 0.162**
Victimiza- re generală	- 0.060	0.100	0.147*	0.191*	- 0.032
Victimiza- re verbală	- 0.060	0.087	0.170**	0.197**	- 0.075
Victimiza- re socială	- 0.064	0.125*	0.150*	0.206**	0.040
Victimiza-	- 0.034	0.051	0.059	0.093	- 0.052

re fizică					
-----------	--	--	--	--	--

Notă: * $p < 0.05$; ** $p < 0.01$

În Capitolul III cu titlul „Dezvoltarea stimei de sine la elevii adolescenți, victime ale bullying-ului” descriem strategiile, principiile și tehnicile utilizate în consilierea de grup, ce au stat la baza programului de intervenție psihoeducațională, destinat ridicării nivelului stimei de sine, în vederea reducerii tentației pentru hărțuirea colegilor și scăderii sentimentului de victimizare.

Scopul experimentului formativ a fost elaborarea și aplicarea programului de intervenție psihoeducațională pentru creșterea stimei de sine la elevii de vârstă adolescentină, victime ale bullying-ului școlar.

Obiectivele generale au fost centrate pe dezvoltarea abilităților personale și sociale în vederea optimizării percepției de sine în contexte diferite de viață: 1) Proiectarea și aplicarea programului de intervenție psihoeducațională pentru elevii cu stimă de sine scăzută și medie, victime ale bullying-ului școlar; 2) Evaluarea efectelor și validarea programului de intervenție psihoeducațională; 3) Elaborarea concluziilor și a recomandărilor.

Variabila independentă: este programul de intervenție psihoeducațională pentru elevii cu stimă de sine scăzută, victime ale bullying-ului. **Variabilele dependente:** 1). Stima de sine; 2). Perceperea nivelului i victimizării; 3). Perceperea nivelului intimidării/hărțuirii; 4). Trăsăturile de personalitate (extraversiune, psihotism, neuroticism, devianță comportamentală, disimulare).

Ipoteza experimentului formativ a fost presupunerea că prin implementarea programului formativ de intervenție psihoeducațională vom determina creșterea nivelului stimei de sine la elevii-victime ale bullying-ului. Experimentul formativ s-a realizat pe un lot de 30 de participanți, dintre care 15 au făcut parte din grupul experimental și 15 au făcut parte din grupul de control. Participanții provin din clasele IX-XI, de la același liceu, cu vârste cuprinse între 15 și 18 ani. Media vârstei participanților per global a fost 16 ani și 46 luni (abaterea standard = 0.94). Grupul experimental (GE) a fost alcătuit din 15 adolescenți (8 fete și 7 băieți) cu stimă de sine scăzută și medie și nivel ridicat de victimizare. Adolescenții din grupul experimental au participat la programul de intervenție psihoeducațională centrat pe intervenția de grup pe o perioadă de trei luni. Grupul de control (GC) a fost format tot din 15 adolescenți (8 fete și 7 băieți) comparabil cu

cel experimental din punct de vedere statistic, vârstă, gen, stimă de sine, nivel de victimizare.

Evaluarea programului de intervenție psihoeducațională

În vederea validării științifice a programului de intervenție psihoeducațională am realizat retestarea participanților din grupurile experimental și de control, utilizând aceleași probe aplicate în studiul constatativ (Scala stimei de sine (Rosenberg), Scala APRI-BT, Chestionarul EPQ (Eysenck Personality Questionnaire) cu următoarele dimensiuni ale personalității: extraversiunea, neuroticismul, psihotismul, devianța comportamentală și tendința spre disimulare).

Analiza descriptivă și interpretarea rezultatelor. Prelucrarea statistică a rezultatelor la retestarea celor 30 de elevi s-a bazat pe următoarele teste statistice, adecvate eșantioanelor de volum mic: Testul neparametric Mann-Whitney U pentru două eșantioane independente; Testul neparametric Wilcoxon pentru două eșantioane perechi.

Efectul experimentului formativ asupra creșterii stimei de sine pentru adolescenții din grupul experimental. Pentru validarea statistică a acestui rezultat am aplicat testul neparametric Wilcoxon. Rezultatele arată că există diferențe semnificative între stima de sine înainte de intervenție și stima de sine după intervenție ($z = -3.410$, $p < .05$). Rezultatele obținute de adolescenții incluși în programul de intervenție psihoeducațională demonstrează eficiența acestuia, confirmându-se astfel ipoteza enunțată.

Efectul programului de intervenție asupra stimei de sine, diferențiat pentru fete și băieți, în cazul grupului experimental. Pentru demonstrarea efectului programului de intervenție am aplicat testul neparametric Wilcoxon. Rezultatele arată că: La fete, există diferențe semnificative între stima de sine înainte de intervenție și stima de sine după intervenție ($z = -2.524$, $p < .05$). La băieți, există, de asemenea, diferențe semnificative între stima de sine înainte de intervenție și stima de sine după intervenție ($z = -2.366$, $p < .05$). Constatăm că, atât în cazul băieților ($r=.894$) cât și în cazul fetelor ($r=.892$), programul de intervenție a avut un efect foarte puternic asupra creșterii stimei de sine.

Efectul experimentului formativ asupra nivelului de bullying. Autovalorizarea personală obținută în ședințele de consiliere de grup a determinat o mai bună relaționare a elevilor victimă în

grupul de colegi și gestionarea unui răspuns mai eficient la atacurile verbale ale agresorilor, realizându-se scăderi ale nivelului victimizării și chiar ale nivelului intimidării scor total, al bullying-ului fizic și verbal, ca efect indirect al intervenției psihologice asupra elevilor-victimă. Diferența între mediile la victimizare și intimidare la GE test și GE retest se explică prin faptul că adolescenții au învățat să-și înțeleagă emoțiile, să identifice distorsiunile cognitive, să înțeleagă mesajele din partea colegilor. Suportul din partea familiei pe parcursul programului de intervenție, prin exercițiile efectuate de elevii participanți acasă în cadrul temelor primite a contribuit la o mai bună înțelegere a sinelui, la o mai bună înțelegerea cu ceilalți, la o gestionare eficientă a situațiilor conflictuale. De asemenea, prin implicarea în ședințele de grup, adolescenții au gestionat mai bine relațiile cu ceilalți, cu colegii, au dobândit o mai bună rezistență la ironiile colegilor, o toleranță mai mare la frustrare, ceea ce a determinat o scădere a nivelului de victimizare.

Pentru validare statistică am aplicat testul neparametric Wilcoxon. Aplicarea programului de intervenție conduce la o scădere semnificativă a intimidării/ bullying-ului verbal, a intimidării/ bullying-ului fizic și a intimidării/ bullying-ului scor total. De asemenea, aplicarea programului de intervenție conduce la o scădere semnificativă și a victimizării verbale, victimizării sociale, victimizării fizice și victimizării scor total. Constatăm că programul de intervenție are un efect mediu în cazul reducerii intimidării bullying social ($p = .109, r = .414$), un efect puternic în cazul reducerii intimidării/ bullying verbal ($p = .039; r = .532$), bullying fizic ($p = .042; r = .525$) și bullying scor total ($p = .027; r = .570$) și un efect foarte puternic în cazul reducerii victimizării verbale ($p = .001; r = .852$), victimizării sociale, ($p = .001; r = .822$), victimizării fizice ($p = .005; r = .729$) și victimizării scor total ($p = .001; r = .880$).

Efectul experimentului formativ asupra trăsăturilor de personalitate: Analiza tabelului 2 arată că programul de intervenție asupra trăsăturilor de personalitate are un efect mediu asupra scăderii neuroticismului (chiar dacă nesemnificativ statistic), un efect puternic asupra creșterii extraversiunii și disimulării, un efect puternic asupra scăderii devianței comportamentale și un efect foarte puternic asupra scăderii psihotismului.

Tabelul 2. Rezultatele la testul Wilcoxon pentru compararea trăsăturilor de personalitate înainte și după intervenție, în cazul grupului experimental

Variabile	Suma rangurilor (SR)		z	p	r
	Ranguri negative, după < înainte	Ranguri pozitive, după > înainte			
Extraversiune	0	15	$z = -2.236$	$p = .025$	.577
Psihotism	118.5	1.5	$z = -3.385$	$p = .001$	.874
Neuroticism	62.5	15.5	$z = -1.876$	$p = .061$	.484
Devianță comportamentală	66	12	$z = -2.169$	$p = .030$	.560
Disimulare	4	41	$z = -2.308$	$p = .021$	.596

Comparații între testarea inițială și testarea finală în cazul elevilor din grupul de control. Pentru a surprinde impactul experimentului formativ am comparat, de asemenea, și datele adolescenților din grupul de control din etapa de testare inițială (GC test) cu cele din etapa de testare finală (GC retest). Am realizat, mai întâi, comparații între testarea inițială și testarea finală pentru participanții din grupul de control, în cazul stimei de sine. Conform rezultatelor prezentate în tabelul 3 se constată că în cazul grupului de control, stima de sine din testarea inițială este egală cu stima de sine din testarea finală atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți. Programul de intervenție psihoeducațională pentru creșterea stimei de sine a reprezentat condiția fără de care nu s-ar fi obținut modificări pozitive pentru elevii adolescenți.

Tabelul 3. Mediile la stimă de sine pentru grupul de control, înainte și după aplicarea experimentului formativ, atât per global, cât și diferențiat pentru fete și băieți

Variabila	Total		Fete		Băieți	
	înainte	după	înainte	după	înainte	după
Stimă de sine	22	22	21	21	23.57	23.57

Prezentăm, în continuare, argumentul statistic al comparației între test și retest în ceea ce privește bullying-ul (intimidarea și

victimizarea), în cazul elevilor din grupul de control. Analiza datelor arată că nu există diferențe semnificative între testarea inițială și testarea finală în ceea ce privește variabilele: intimidare – bullying verbal ($z = -1.890$, $p > .05$), intimidare – bullying social ($z = -1.342$, $p > .05$), intimidare – bullying fizic ($z = -1.890$, $p > .05$), victimizare verbală ($z = -1.342$, $p > .05$), victimizare socială ($z = -1.342$, $p > .05$), victimizare fizică ($z = -0.816$, $p > .05$) și victimizare scor total ($z = -1.836$, $p > .05$). În continuare, am verificat dacă există diferențe semnificative statistic între testarea inițială și testarea finală în ceea ce privește trăsăturile de personalitate, în cazul grupului de control, s-a aplicat testul neparametric Wilcoxon. Rezultatele arată că nu există diferențe semnificative între testarea inițială și testarea finală în ceea ce privește extraversiunea ($z = -1.000$, $p > .05$), neuroticismul ($z = -1.633$, $p > .05$), devianța comportamentală ($z = -1.633$, $p > .05$) și disimularea ($z = -0.447$, $p > .05$). Se observă, totuși, că există diferențe între testarea inițială și testarea finală doar în cazul psihotismului ($z = -2.611$, $p < .01$), acesta scăzând de la testarea inițială la cea finală, diferență ce se menține doar în cazul fetelor.

Comparații între GE (grupul experimental) și GC (grupul de control) în testarea finală. Din analiza rezultatelor observăm diferențe semnificative la mediile obținute la stima de sine, victimizare și intimidare pentru GE și GC după aplicarea experimentului formativ, după cum urmează:

Stima de sine: La fete, GC/ retest - 21 (unități medii) și GE/ retest - 39,63 (unități medii); La băieți, GC/ retest - 23.57 (unități medii) și GE/ retest - 39,57 (unități medii). Rezultatele exprimate în figura nr 1. arată că există diferențe semnificative statistic între grupul experimental și grupul de control în ceea ce privește stima de sine. Participarea elevilor la programul de intervenție a modificat autoaprecierea sinelui, în sensul că s-au înregistrat scoruri ridicate la stima de sine.

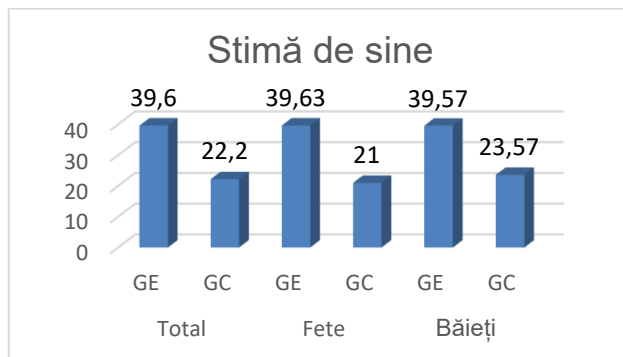

Figura 1. Prezentarea comparativă a mediilor la stimă de sine pentru (GE) și (GC) după participarea la experimental formativ, per total, precum și diferențiat în funcție de gen

La o reaplicare a scalei Rosenberg, elevii participanți la ședințele de consiliere de grup, cu scopul creșterii nivelului stimei de sine, au exprimat o mai mare încredere în forțele proprii. Analiza datelor cantitative ne arată o raportare mai mică a victimizării verbale și fizice și o scădere a victimizării generale, atât la băieți cât și la fete.(Fig.2). Cercetarea de față a plecat de la premisa că aplicarea unui experiment centrat pe creșterea stimei de sine și scăderea victimizării are efecte pozitive asupra adolescenților, victime ale bully ing-ului.

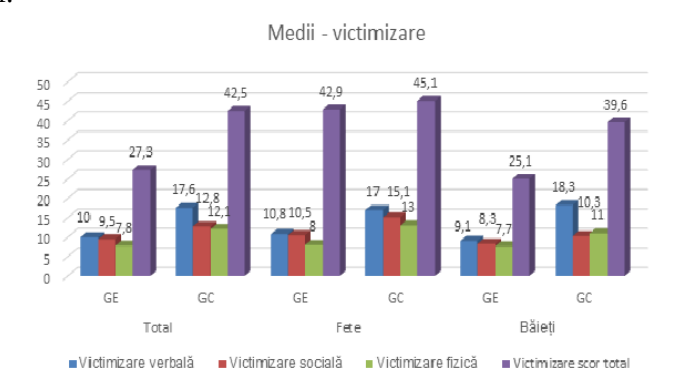

Figura 2 Prezentarea comparativă a mediilor la victimizare pentru grupul experimental (GE) și grupul de control (GC) după participarea la experimental formativ, per total, precum și diferențiat în funcție de gen

Rezultatele obținute confirmă ipoteza lansată și validează științific programul de intervenție psihoeducațională.

Concluzii generale și recomandări

O privire retrospectivă asupra demersului nostru investigativ scoate în evidență următoarele concluzii:

1. În studiul de față, ne-am concentrat atenția doar asupra primelor două categorii de actori, cu un accent mai semnificativ asupra victimelor, deoarece, pe termen lung, efectele în plan psihic ale trăirilor experiențiale specifice celor care suferă un timp îndelungat ofense sau alte agresiuni din partea unor colegi conduc spre traume psihice din spectrul tulburărilor depresive;

2. În al doilea rând, s-a verificat ipoteza conform căreia, stima de sine influențează indirect victimizarea, în sensul că o stimă de sine ridicată determină un nivel scăzut al victimizării;

3. În cercetarea noastră constatativă (capitolul al II-lea) am utilizat un instrument de măsurare a intensității bullying-ului (hărțuirea și victimizarea), scala APRI-BT, propus de cercetătorul australian Roberto H. Parada în anul 2000. Având în vedere ipoteza generală vizată de titlul lucrării noastre, privind existența unei corelații între intensitatea manifestărilor comportamentului de hărțuire și de victimizare și nivelul stimei de sine, am utilizat și scala stimei de sine propusă de cercetătorul Rosenberg. Presupunând, prin ipoteză, că și trăsăturile de personalitate influențează imboldul spre hărțuire sau spre trăirea condiției de victimă, am aplicat și scala EPQ;

4. Dintre trăsăturile de personalitate cu influență asupra impulsului spre acte de hărțuire/ intimidare s-au remarcat psihotismul, neuroticismul și extraversiunea, iar spre trăirea condiției de victimă - neuroticismul și introversiunea;

5. Toate aceste instrumente au fost utilizate în testarea elevilor de liceu din trei unități (două din mediul urban și una din mediul rural), băieți și fete, înscriși la un liceu teoretic și la două grupuri școlare, unul din mediul urban, altul din mediul rural. Eșantionul selectat a cuprins 286 de elevi;

6. Cercetarea pe eșantion a evidențiat corelația negativă între nivelul stimei de sine și trăirea sentimentului de victimă. Faptul că postura de victimă este compatibilă cu un nivel scăzut al stimei de sine a fost remarcat de mulți cercetători, investigația noastră n-a făcut decât să aducă dovezi noi ale acestei observații;

7. În capitolul al 3-lea al lucrării noastre, am supus verificării ipoteza conform căreia un program de intervenție psihoeducațională poate conduce la îmbunătățirea stimei de sine a adolescenților din grupul țintă, la ridicarea nivelului stimei de sine, ce va funcționa astfel ca un scut de protecție împotriva acțiunilor de intimidare și hărțuire din partea colegilor înclinați spre asemenea acte.

Pentru a realiza o astfel de verificare, am organizat un montaj experimental, cu grup experimental și grup de control (experiment formativ) și am desfășurat activități complexe de natura psihoeducațională (consiliere și psihoterapie), punând accent pe principiile consilierii și psihoterapiei cognitiv-comportamentale.

La retest, realizat la interval de un an față de testarea inițială, s-a constatat o îmbunătățire a parametrilor avuți în vedere, referitori la stima de sine. În plus, s-a evidențiat și o îmbunătățire a trăsăturilor de personalitate, scăzând valorile la unele trăsături de personalitate (psihotismul, neuroticismul și devianța comportamentală) și crescând valorile la extraversiune. Este drept că au crescut și valorile la disimulare, în sensul că interesul respondenților pentru a se prezenta în lumina cea mai acceptabilă de către evaluatori a sporit de la test la retest. Această reușită întărește optimismul celor care consideră că bullying-ul nu reprezintă o fatalitate și că poate fi ținut sub control de către profesioniștii din domeniul educației.

Direcții de cercetare viitoare

1. Verificarea ipotezei conform căreia în colectivitățile formate din adolescenți cu resurse intelectuale înalte, provenind din familii cu nivel economic ridicat, tinerii cu impuls spre hărțuirea colegilor se caracterizează prin stimă de sine înaltă.

2. A doua propunere ar fi studierea influenței noilor grupuri școlare în care se integrează absolvenții de gimnaziu care au fost în postură de agresori sau victime din bullying, după înscrierea lor în licee.

3. A treia direcție de cercetare ar fi aceea de a studia personalitatea elevilor de vârstă adolescență din liceu afectați de implicare în bullying (intimidare, victimizare) și măsura în care ei au fost afectați de bullying în preadolescență (gimnaziu).

Exploatând experiența acumulată prin demersul nostru investigativ, formulăm câteva **recomandări**:

1. Conducerile de școli trebuie sensibilizate cu privire la importanța și urgența intervenției privind gestionarea tulburărilor de

tip bullying din școli. Managerii școlari pot organiza, împreună cu profesorii și consilierii școlari, programe antibullying ce presupun evaluarea la nivel de unitate de învățământ, folosindu-se pentru aceasta diverse instrumente cum ar fi chestionarele propuse și validate de D. Olweus sau R. H. Parada. După realizarea evaluării incidenței, recomandăm ca, prin colaborarea cu psihologul școlar, să se inițieze programe de consiliere și psihoterapie, îndeosebi cu elevii-victime ale bullying-ului, în vederea ameliorării stimei de sine.

2. Recomandăm conducerilor Centrelor Județene de Resurse și Asistență Educațională (C.J.R.A.E) din România să preia în planurile anuale programe de combatere a bullying-ului din școli, organizând sesiuni de formare în această specialitate a cadrelor cu responsabilități în domeniul psihologiei școlare. Sugestiile pe care le-am propus în această lucrare, atât cele care vizează depistarea cazurilor de bullying, cât și cele privitoare la programele de intervenție pentru ridicarea nivelului stimei de sine la elevii victime pot fi comunicate prin intermediul publicațiilor pe care le gestionează centrele de resurse.

Bibliografie:

1. ALLPORT, G. W., Structura și dezvoltarea personalității, trad. din limba engleză și note de I. Herseni, București: Editura Didactică și Pedagogică, 1991, 580 p., ISBN: 973-30-1151-7
2. BĂLAN, R.; DOBREAN, A.; BALAZSI, R.; PARADA, R. H; PREDESCU, E. The Adolescent Peer Relations Instrument Bully/Target:Measurement Invariance Across Gender, Age, and Clinical Status, in „Journal of Interpersonal Violence 0(0)130/2020. Article reuse guidelines:sagepub.com/journals permissions DOI: 10.1177/0886260520922350 journals.sagepub.com/home/jiv (vizitat 19.10.2020)
3. CHEMAMA, R. (coord), Dicționar de psihanaliză, traducere L. Gavrilu, București, Editura Univers Enciclopedic, 2009, 382 p., ISBN: 978-606-92159-6-8
4. DEBARBIEUX, É., Violența în școală - o provocare mondială, traducere din limba franceză de I. Antoni, Editura Institutul European, 2010, 244p., ISBN: 978-973-611-688-9
5. DOBRESCU, A. I., Adolescența azi. Aspecte psihosociale, Cluj Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2016, 162 p., ISBN: 978-973-595-967-8
6. EFTIMIE, S., Agresivitatea la vârsta adolescenței, Iași: Editura Institutul European, 2014, 260 p., ISBN: 978-606-24-0080-4
7. GONȚA V., Formarea imaginii de sine la adolescenți. Teză de doctor, Chișinău, 2003. 154 p.
8. GONȚA, V., Formarea imaginii de sine la adolescenți: paradigme teoretice și aspecte ale cercetării empirice, în „Psihologie Pedagogie Specială Asistență Socială”, 2006, nr. 2, pp. 64-72. ISSN 1857-0224
9. HUMPHREYS, T., Stima de sine, cheia pentru viitorul copilului tau, București, Editura Elena Francisc Publishing, 2011, 306 p., ISBN: 978-973-1812-02-1
10. LABĂR, A. V., SPSS pentru Științele Educației, Iași, Ed.Polirom, 2008, 349 p., ISBN: 978-973-46-1148-5
11. MARSH, V. L., Bullying in School: Prevalence, Students Involved, and Consequences, 2018, https://www.academia.edu/38348202/Bullying_in_School_Prevalence_Students_Involved_and_Consequences (cit. 23.03.2022)
12. MATTHEUS, G.; DEARY I. J.; WHITEMAN, M. C., Psihologia Personalității. Trăsături, cauze, consecințe, trad. de D. L. Ilin, Iași, Editura Polirom, 2005, 510 p. ISBN: 973-46-0127-X
13. MENESINI, E.; SALMIVALLI, C., Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions, în revista „Psychology, Health & Medicine”, 2017, pp.25 47, disponibil:<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13548506.2017.127974055>. (vizitat în data de 11.05.2020).

14. NACAI, L., Psihoprofilaxia comportamentului agresiv la adolescenți: repere teoretico-aplicative, în „Managementul educațional: realizări și perspective de dezvoltare”, Ediția a III-a, 2020, pp 462-469, ISBN: 978-9975-3422-5-4
15. NASTAS, D. Agresivitatea dislocată și stima de sine ridicată: o abordare mai nuanțată a conceptelor și reanalizarea relațiilor dintre acestea. Disponibil: [https://www.psih.uaic.ro/anale-psihi/category/2002-volume-11\(vizitat 16.10.2021\)](https://www.psih.uaic.ro/anale-psihi/category/2002-volume-11(vizitat 16.10.2021))
16. OLWEUS, D., Bullying at school: What we know and what we can do, Blackwell Publishing, 1993, 140 p. ISBN 0-631-19241-7
17. OLWEUS, D.; LIMBER, S.P., The Olweus Bullying Prevention Program (OBPP): New evaluations and current status. Making an impact on school bullying: Interventions and recommendations, 2019, pp. 23-44. Disponibil: <http://dx.doi.org/10.4324/9781351201957-2>
18. OLWEUS, D., School bullying. Development and some important challenges, în The Annual Review of Clinical Psychology, University of Bergamo, 2013 pp. 751-780. Disponibil: online at <http://clinpsy.annualreviews.org> (vizitat 14.05.2020)
19. PERȚEA, GH., Psihodiagnoza personalității. Chestionarele, 2021. Disponibil: <https://dokumen.site/queue/ghe-pertea-psihiodiagnoza-personalitatii-chestionarele-a5b39f0f72643c> (citât în 25.08.2021)
20. POPA, R., Aspecte teoretice ale bullying-ului în mediul școlar, USC. „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, conferință internațională „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, 2019, vol. VI, Partea a II-a, pp. 119-123, 410 p. ISSN: 2587-3563
21. POPA, R., Abordarea sistemică a stării de bullying la adolescenți. Studiu de caz, în vol. XVII, partea a II-a, „Probleme actuale ale științelor umanistice”, Chișinău, 2019, pp. 207-217, 371 p., ISBN: 978-9975-46-235-8
22. POPA, R., Starea de bullying la adolescenți: delimitări conceptuale, „Materialele conferinței republicane a cadrelor didactice, 28-29 februarie”, Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău, 2020, vol. V - Psihopedagogie și management educațional, pp. 130-133, 344 p., ISBN: 978-9975-76-300-4
23. POPA, R., Abordarea sistemică a intervenției psihoterapeutice în combaterea bullying-ului la adolescenții din mediul școlar. Studiu de caz, în „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, vol. 7, partea a II-a, USC. „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Cahul, 2020, pp. 130-135, 471 p. ISSN: 2587-3563 E-ISSN: 2587-3571, ISBN: 978-9975-88-061-9
24. POPA, R., Stima de sine și bullying-ul la elevii de vârstă adolescentină. Demersul psihoterapeutic de familie (studiu de caz), în „Psihologia în mileniul III: provocări și soluții”, Univ. de Stat „Alecu Russo”, Bălți, 2020, pp. 148-152, 344 p., ISBN 978-9975-50-247-4

25. POPA, R., Dinamica stimei de sine la adolescenți, în „Problemele științelor socio-umanistice și modernizării învățământului”, Conferința Științifică Internațională, vol I, Universitatea Pedagogică de Stat, „Ion Creangă”, Chișinău, pp. 317-323, 400 p., ISBN 978-9975-46-450-5
26. POPA, R., Un instrument de evaluare a comportamentului de tip bullying omologat pe elevii de vârstă adolescentină din România, în Analalele științifice ale doctoranzilor: Probleme actuale ale științelor umanistice, vol XIX, partea II, Chișinău, 2021, pp. 301-309, 386 p., ISBN: 978-9975-46-296-9
27. POPA, R., Stima de sine a adolescenților implicați în relația de bullying, „Institutul de Științe ale Educației: ascensiune, performanțe, personalități”, Chișinău, 2021, pp. 208-212, 416 p., ISBN: 978-9975-56-952-1
28. POPA, R., Psihotism și violența de tip bullying la elevii adolescenți, Volumul Lucrări Conferința A.P.A.R., ediția XVI. „Restructurări psihologice în criză”, Brașov, Editura A.P.A.R. România, 2021, pp. 162-169, 235 p., ISBN:978-606-94584-9-5
29. POPA, R., Perspectiva sociometrică în abordarea stimei de sine a elevului victimă a bullying-ului școlar, în Psihologie Revista științifico-practică, 2021, vol. 39, nr. 2, pp. 47-57, ISSN E 2537-6276, ISSN P 1857-2502, <http://key.upsc.md>
30. POPA, R., Valoarea diagnostică a metodei aprecierii obiective în identificarea cazurilor de bullying la elevii adolescenți, în „Asistența psihologică la etapa contemporană: realități și perspective”, Ediția II, Volumul Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Universitatea „Alec Russo” din Bălți, 2021, pp. 81-84, ISBN: 978-9975-50-269-6
31. POPA, R., Rezultatele unui studiu constatativ asupra bullying-ului școlar, în „Psihologie revista științifico-practică”, vol 38, nr. 1-2, 2021, pp. 67-79. Disponibil în [http:// psihologie key.md.](http://psihologie.key.md), ISSN E 2537-6276, ISSN P 1857-25-02
32. POPA, R., Determinantele psihologice ale comportamentului de tip bullying la adolescenți, în Akademos, Revistă de știință, inovare, cultură și artă a Academiei de Știință a Moldovei, 2022, Nr.4 (67), ISSN 1857-0461 E-ISSN 2587–3687. <https://doi.org/10.52673/18570461>
33. RACU, I., Studiul violenței – aspecte psihologice, în „Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, Materialele Conferinței Științifice Internaționale din 26 octombrie 2018, Chișinău, 2018, 54-68, 421 p., ISBN 978-9975-134-23-1
34. RACU, I., Violența în mediul școlar, studiu experimental, în „Probleme ale științelor socioumane și modernizării învățământului”, vol I, Chișinău, 2012, 89-94, ISBN 978-9975-46-122-1
35. RACU, I.; TABORA, M., Dezvoltarea stimei de sine la adolescenți agresivi, în „Revista Psihologie. Pedagogie specială. Asistență socială”, nr. 34/2014, pp. 36-46, ISSN 1857-0224, ISSN 1857-4432.

36. RACU, I.; RACU, Iu. Psihologia dezvoltării, Chișinău: UPS, „Ion Creangă”, 2013, 212 p., ISBN: 978-9975-71-478-5
37. RACU, I., Psihologia conștiinței de sine (studiu teoretico-experimental), Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2005, 233 p., ISBN 9975-921-81-7
38. RACU, I.; MARCU, E., Diferențe de gen în agresivitatea la școlari, în „Formarea inițială și continuă a psihologilor în domeniul protecției copilului față de violență”, Materialele Conferinței Științifice Internaționale din 26 octombrie 2018, Chișinău, 2018, 301-310, 421 p., ISBN 978-9975-134-23-1
39. RACU, I., Anxietatea interpersonală la preadolescenți. Abordări teoretice și strategii de intervenție, în „Integrarea psihologiei și medicinei în sistemul învățământului în secolul XXI. Provocări și perspective”, Materialele Conferinței Științifice Internaționale, pp. 22-29, Direcția Generală Educație, Tineret și Sport, 2011, 364 p., ISBN: 978-9975-105-61-3
40. RACU I. Anxietatea la preadolescenții contemporani și modalități de diminuare. Teză de doctor în psihologie. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2011, 160 p.
41. ROBU, V., Evaluarea stimei de sine în rândul adolescenților. Proprietăți psihometrice pentru scala Rosenberg, în „Psihologie. Revistă științifico-practică”, Chișinău nr. 2/2013, pp.3-13, ISSN 1857-2502 / ISSN 2537-6276
42. ROGERS, C. R., A deveni o persoană: perspectiva unui psihoterapeut, traducere din limba engleză de A. Mîndrilă-Sonetto, București, Editura TREI, 2008, 555 p. ISBN: 978-973-707-244-3
43. ROPOTICĂ, I. M. , Violența în școală, București: Editura Renaissance, 2009, 479 p., ISBN: 979-973-8922-36-5
44. SALMIVALLI, C., Feeling good about oneself, being bad to others? Remarks on self-esteem, hostility, and aggressive behavior., în „Aggression and Violent Behavior”, 2001, 6(4),375-393. DOI: 10.1016/S1359-1789(00)00012-4 (vizitat 18.12.2019)
45. SALMIVALLI, C., Consequences of school bullying and violence, 2005, pdf., 10 p. https://www.oecd.org/education/skills_beyond_school/33866604.pdf. (cit. 16.11. 2019).
46. SCHMITT, D. P.; ALLIK, J., Simultaneous administration of the Rosenberg Self-Esteem Scale in 53 nations: Exploring the universal and culture-specific features of global self-esteem, în: Journal of Personality and Social Psychology, 2005, vol. 89, nr. 4, pp. 623-642
47. SMITH, P. K, Bullying in primary and secondary schools: Psychological and organizational comparisons, în Handbook of Bullying in Schools. An International Perspective, 2010, pp. 137-150, 624 p. ISBN 10: 0-8058-6392-3
48. Bullying-ul în școlile din România la cote alarmante. Avertismentul Organizației Mondiale a Sănătății. Disponibil: <https://www.mediafax.ro/social/bullying-ul-in-scolile-din-romania-la-cote-alarmante-avertismentul-organizatiei-mondiale-a-sanatatii-18087542> (citat în 24.10.2020)

Lista lucrări și articole științifice

1. **Popa, R.**, *Aspecte teoretice ale bullying-ului în mediul școlar*, în „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, 2019, vol. VI, Partea a II-a, pp. 119-123, 410 p. ISSN: 2587-3563
2. **Popa, R.**, *Abordarea sistemică a stării de bullying la adolescenți. Studiu de caz*, în vol. XVII, partea a II-a, Probleme actuale ale științelor umanistice, Chișinău, 2019, pp. 207-217, 371 p., ISBN: 978-9975-46-235-8
3. **Popa, R.**, *Starea de bullying la adolescenți: delimitări conceptuale*, Materialele conferinței republicane a cadrelor didactice, 28-29 februarie, Universitatea de Stat din Tiraspol, Chișinău, 2020, vol. V - Psihopedagogie și management educațional, pp. 130-133, 344 p. ISBN: 978-9975-76-300-4
4. **Popa, R.**, *Abordarea sistemică a intervenției psihoterapeutice în combaterea bullying-ului la adolescenții din mediul școlar. Studiu de caz*, în „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, vol. 7. partea a II-a, USC. „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Cahul, 2020, pp. 130-135, 471 p. ISSN: 2587-3563 E-ISSN: 2587-3571, ISBN: 978-9975-88-061-9
5. **Popa, R.**, *Stima de sine și bullying-ul la elevii de vârstă adolescentină – demersul psihoterapeutic de familie (studiu de caz)*, în „Psihologia în mileniul III: provocări și soluții”, Universitatea de Stat „Alecu Russo”, Bălți, 2020, pp. 148-152, 344 p. ISBN 978-9975-50-247-4
6. **Popa, R.**, *Dinamica stimei de sine la adolescenți*, în „Problemele științelor socio-umanistice și modernizării învățământului”, Conferința Științifică Internațională, vol I, Universitatea Pedagogică de Stat, „Ion Creangă”, Chișinău, pp. 317-323, 400 p. ISBN 978-9975-46-450-5
7. **Popa, R.**, *Un instrument de evaluare a comportamentului de tip bullying omologat pe elevii de vârstă adolescentină din România*, în *Analele științifice ale doctoranzilor: Probleme actuale ale științelor umanistice*, vol XIX, partea II, Chișinău, 2021, pp. 301-309, 386 p. ISBN: 978-9975-46-296-9
8. **Popa, R.**, *Stima de sine a adolescenților implicați în relația de bullying*, „Institutul de Științe ale Educației: ascensiune, performanțe, personalități”, Chișinău, 2021, pp.208-212, 416 p. ISBN: 978-9975-56-952-1
9. **Popa, R.**, *Psihotism și violența de tip bullying la elevii adolescenți*, vol. *Lucrări Conferința A.P.A.R.*, ediția XVI. Restructurări psihologice în criză Brașov: Editura A.P.A.R. România, 2021, pp. 162-169, 235 p. ISBN:978-606-94584-9-5
10. **Popa, R.**, *Perspectiva sociometrică în abordarea stimei de sine a elevului victimă a bullying-ului școlar*, în *Psihologie Revista științifico-practică*, 2021, vol. 39, nr. 2, pp. 47-57, ISSN E 2537-6276, ISSN P 1857-2502, <http://key.upsc.md>
11. **Popa, R.**, *Valoarea diagnostică a metodei aprecierii obiective în identificarea cazurilor de bullying la elevii adolescenți*, în *Asistența*

psihologică la etapa contemporană: realități și perspective, Ediția II, Volumul Materialele Conferinței Științifice Internaționale, Universitatea „Alecu Russo” din Bălți, 2021 pp. 81-84, ISBN: 978-9975-50-269-6

12. **Popa, R.,** *Rezultatele unui studiu constatativ asupra bullying-ului școlar*, în „Psihologie revista științifico-practică”, vol 38 nr. 1-2, 2021, pp. 67-79. Disponibil în [http:// psihologie key.md](http://psihologie.key.md), ISSN E 2537-6276, ISSN P 1857-25-02

13. **Popa, R.,** *Determinantele psihologice ale comportamentului de tip bullying la adolescenți*, în Akademos, nr 4,(67) 2022, pp.110-115. Disponibil: <https://doi.org/10.52673/18570461>

ADNOTARE

Popa Rodica. Bullying și stima de sine la elevii de vârstă adolescentină. Teză de doctor în Psihologie. Chișinău, 2023

Structura tezei: Teza este constituită din: adnotări în 3 limbi (română, rusă, engleză), lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 208 titluri, 21 anexe, 138 pagini de text de bază, 15 figuri și 30 tabele. Rezultatele obținute sunt publicate în 13 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: bullying, intimidare, victimizare, stimă de sine, agresivitate

Domeniu de studiu: Psihologie educațională. Particularitățile psihologice ale adolescenților implicați în bullying-ul școlar.

Scopul cercetării: Proiectarea, interpretarea și validarea experimentală a unei platforme epistemice inedite, cu referire la studiul formelor de manifestare a bullying-ului școlar în relație cu stima de sine și trăsăturile de personalitate; elaborarea și implementarea unui program de intervenție psihoeducațională pentru creșterea stimei de sine a adolescenților, victime ale bullying-ului școlar.

Obiectivele cercetării: 1). Studiarea literaturii de specialitate privitoare la tema cercetării; 2). Stabilirea metodelor și tehnicilor de cercetare; 3). Investigarea formelor de manifestare a bullying-ului în relație cu nivelul stimei de sine; 4). Determinarea legăturilor dintre trăsăturile de personalitate și bullying în funcție de variabilele: gen, filiera liceală, mediu de rezidență; 5). Proiectarea, implementarea și validarea unui program de intervenție psihoeducațională având ca obiectiv dezvoltarea stimei de sine a elevilor de vârstă adolescentină, victime din bullying; 6). Elaborarea concluziilor și stabilirea unui set de recomandări privind gestionarea situațiilor de bullying la elevii adolescenți.

Rezultatele obținute care contribuie la soluționarea problemei științifice importante constau în evidențierea corelației între nivelul stimei de sine și formele bullying-ului, influența trăsăturilor de personalitate asupra comportamentelor de bullying, identificarea strategiilor optime de dezvoltare a stimei de sine apte să influențeze scăderea incidenței cazurilor de bullying școlar; evaluarea efectului programului de intervenție psihoeducațională asupra stimei de sine la adolescenți, victime ale bullying-ului școlar.

Noutatea și originalitatea științifică: Utilizarea pentru prima dată la nivel național a scalei APRI-BT în cercetarea intensității și dimensiunilor bullying-ului la adolescenți; cercetarea anumitor aspecte ale relației dintre formele bullying-ului (intimidare și victimizare), stima de sine și trăsăturile de personalitate; elaborarea și aplicarea programului de intervenție psihoeducațională în vederea creșterii stimei de sine la elevii adolescenți, victime ale bullying-ului.

Semnificația teoretică: Rezultatele acestui studiu completează spectrul cunoștințelor existente în domeniu cu o serie de noi abordări referitoare la formele de manifestare a bullying-ului în raport cu evoluția stimei de sine și apartenența la gen, filieră liceală și mediul rezidențial.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în configurarea portretelor adolescenților implicați în acte de bullying și elaborarea unui program de intervenție psihoeducațională pentru dezvoltarea stimei de sine la adolescenții afectați de bullying; programul de intervenție poate constitui baza unui ghid metodologic pentru profesorii din școli, interesați de rezolvarea acestei probleme.

Implementarea rezultatelor științifice: Materialele rezultate din proiectul de cercetare au fost utilizate în activitățile de seminar ale studenților din cadrul DPPD al Universității „Dunărea de Jos” din Galați. Programul formativ a fost utilizat în formarea și pregătirea psihologilor, profesorilor consilieri școlari din cabinetele școlare de asistență psihopedagogică.

ANNOTATION

Popa Rodica. Bullying and self-esteem in adolescent students Psychology PhD Thesis. Chişinău, 2023

The Structure of the thesis: The thesis consists of: annotations in three languages (Romanian, Russian, English), the list of abbreviations, an introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, a bibliography of 208 titles, 21 annexes, 138 core text pages, 15 figures and 30 tables. The results of the research have been published in 13 scientific papers.

Key-words: bullying, intimidation, victimization, self-esteem, aggressiveness.

Field of study: Educational Psychology. The psychological peculiarities of the adolescents involved in school bullying.

The purpose of the research: Designing, interpreting and the experimental validation of a novel epistemic platform with reference to the study of the forms of manifestation of school bullying and its relation with the teens' self-esteem and traits of personality. Designing and implementing a psycho-educational intervention programme meant to raise the self-esteem in adolescent students, victims of bullying.

The aims of the research: 1). Studying specialty literature regarding the theme of the research; 2). Establishing the research methods and techniques; 3). Investigating the forms of manifestation of school bullying and its relation with the level of self-esteem; 4). Establishing the connections between the traits of character and bullying according to variables: gender, sort of high school, residential environment; 5). Designing, implementing and validating a psycho-educational intervention programme whose objective is the development of self-esteem in adolescent students, victims of bullying; 6). Drawing up conclusions and a set of recommendations about the management of the instances of bullying of adolescent students.

The Results obtained that contribute to the solution of the main scientific problem consist of highlighting the correlation between the level of self-esteem and the forms of bullying, the influence of personality traits on bullying behaviour, identifying the optimal strategies for developing self-esteem able to influence the decrease in the incidence of school bullying cases; the evaluation of the effect of the psycho-educational intervention programme on self-esteem in adolescents, victims of school bullying.

The novelty and scientific originality: Using for the first time the APRI-BT scale at the national level in order to investigate the intensity and dimension of bullying in adolescents; the research of certain aspects of the relation between the forms of bullying (intimidation and victimization), self-esteem and personality traits; designing and applying the psycho-educational intervention programme with a view to increasing self-esteem in adolescent students, victims of bullying.

The theoretical significance: The results of this study completes the spectrum of existing knowledge in the field with a series of new approaches regarding the forms of manifestation of bullying in relation to the evolution of self-esteem and belonging to gender, sort of high school and residential environment.

The practical value of the paper consists in setting up the portraits of teenagers involved in acts of bullying and designing a psycho-educational intervention programme for the development of the self-esteem in adolescents affected by bullying; the intervention programme can form the basis of a methodological guide for the teachers of schools interested in solving this issue.

Implementing the scientific results: The materials derived from this research project have been used during the seminar activities of the DPPD students of the 'Lower Danube' University in Galati. The training programme was used in the training and preparation of psychologists, school counselors from school offices of psycho pedagogical assistance.

АННОТАЦИЯ

Попа Родика. „Буллинг и самооценка в юношеском возрасте”, диссертация на соискание ученой степени доктора психологических наук, Кишинэу, 2023

Структура диссертации: диссертация состоит из аннотаций на 3-х языках (румынский, русский, английский), списка сокращений, введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, библиографии из 208 названий, 21 приложений, 138 страниц основного текста, включает: 15 рисунков и 30 таблиц. Результаты исследования опубликованы в 13 научных работах.

Ключевые слова: буллинг, травля, запугивание, виктимизация, самооценка, агрессия.

Область исследования педагогическая психология.

Цель исследования: разработка, интерпретация и экспериментальная проверка новой эпистемологической платформы, применительно к изучению форм проявления школьного буллинга по отношению к самооценке и особенностей личности, разработка и реализация программы психолого-педагогического воздействия на повышение самооценки подростков, пострадавших от школьного буллинга.

Задачи исследования: исследование форм проявления буллинга в зависимости от уровня самооценки; определение связи между личностными чертами и буллингом по принадлежности к полу, школьной и социальной среде; разработка, внедрение и проверка программы психолого-образовательного вмешательства с целью развития самооценки учащихся-подростков.

Решённая значимая научная проблема исследования состоит в выявлении взаимосвязи между уровнем самооценки и формами буллинга, влиянии черт личности на буллингское поведение, выявлении оптимальных стратегий формирования самооценки, способных повлиять на снижение случаев школьного буллинга; оценка влияния программы психолого-образовательного вмешательства на самооценку подростков, пострадавших от школьного буллинга.

Научная новизна и оригинальность исследования заключаются в теоретическом и экспериментальном обосновании феномена буллинга, использование румынской версии опросника Adolescent Peer Relations Instrument – Bully / Target - инструмент для оценки агрессивного поведения, впервые на национальном уровне, при исследовании интенсивности и масштабов буллинга у подростков; исследование отдельных аспектов взаимосвязи форм буллинга, самооценки и особенностей личности; разработка и применение программы психолого-образовательной интервенции с целью повышения самооценки подростков, пострадавших от буллинга.

Теоретическая значимость: результаты исследования дополняют спектр существующих знаний в области, касающихся форм проявления буллинга в связи с эволюцией самооценки и принадлежности к полу, школьной и социальной среде.

Практическая значимость заключается в составлении психологического портрета подростков, вовлеченных в акты буллинга и разработке программы психолого-педагогического воздействия на формирование самооценки у подростков, пострадавших от буллинга; интервенционная программа может стать основой методического пособия для школьных учителей, заинтересованных в решении этой проблемы.

Внедрение результатов исследования: в практику образовательного процесса студентов Университета «Дунэреа де жос» в городе Галац, на факультетах психологии в вузах Молдовы; в национальных проектах; в учебные курсы в процессе обучения и повышения квалификации школьным психологам, воспитателям и учителям в рамках научно-методических семинаров.

POPA RODICA

**BULLYING ȘI STIMA DE SINE LA ELEVII DE VÂRSTĂ
ADOLESCENTINĂ**

Rezumatul tezei de doctor în psihologie

Specialitatea: 511.02 - Psihologia dezvoltării și psihologia educațională

Aprobat spre tipar:

Hârtie offset. Tipar offset.

Coli de tipar

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Tirajul 30 ex.

Comanda

Centrul Editorial-Poligrafic al Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”
Din Chișinău, str. Ion Creangă, nr.1, MD-2069